

VU Research Portal

De buitensporige last in de erfbelasting

de Leeuw, Arianne

published in

Weekblad voor privaatrecht, notariaat en registratie
2024

document version

Publisher's PDF, also known as Version of record

document license

Article 25fa Dutch Copyright Act

[Link to publication in VU Research Portal](#)

citation for published version (APA)

de Leeuw, A. (2024). De buitensporige last in de erfbelasting. *Weekblad voor privaatrecht, notariaat en registratie*, 2024(7450), 161-164. Article 4. <https://opmaat.sdu.nl/content/p1-797995>

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

E-mail address:

vuresearchportal.ub@vu.nl

De buitensporige last in de erfbelasting

1. Inleiding

Belastingheffing kan gezien worden als een vorm van regulering van eigendom: door middel van belastingheffing ontnemt de Staat een stukje eigendom aan gerechtigden en wendt dit vervolgens aan in het algemeen belang. De mogelijkheden voor de overheid om middels belastingheffing een inbreuk te maken op het eigendomsrecht van belastingplichtigen is echter niet onbeperkt: artikel 1 van het Eerste Protocol bij het EVRM geeft hier een kader voor. Er doet zich onder meer een te grote inbreuk op het eigendomsrecht voor, indien in een specifiek geval sprake is van een individuele en buitensporige last.

In deze bijdrage bespreek ik een drietal uitspraken die betrekking hebben op de erfbelasting en de vraag wanneer in de context van die heffing van een individuele en buitensporige last sprake kan zijn.

2. Kader van artikel 1 EP EVRM

Artikel 1 EP EVRM bepaalt dat iedereen recht heeft op het ongestoorde genot van zijn eigendom. Hierop wordt echter een uitzondering gemaakt: een inbreuk door de Staat op het eigendomsrecht is mogelijk indien deze (i) in overeenstemming is met het nationale recht van die staat (*lawfulness*) en (ii) een legitiem doel van algemeen belang dient (*legitimate aim*). Daarbij is vereist dat het nationale recht voldoende toegankelijk, precies en voorzienbaar is en aldus een waarborg biedt tegen willekeur. Voorts dient sprake te zijn van een redelijke mate van evenredigheid tussen de gebruikte middelen en het doel dat daarmee wordt nagestreefd, hetgeen vereist dat er een redelijke en proportionele verhouding bestaat tussen dit doel en de bescherming van individuele rechten (*fair balance*). Van een dergelijke redelijke verhouding is geen sprake indien in een specifiek geval sprake is van een individuele en buitensporige last. Hierbij komt aan de wetgever een ruime beoordelingsmarge toe (*wide margin of appreciation*) in diens keuze van de middelen om het algemeen belang te dienen.¹

Het antwoord op de vraag of sprake is van een individuele en buitensporige last wordt bepaald door de mate waarin de betrokkene in de gegeven omstandigheden getroffen wordt door de regeling in kwestie.² Daarbij is vereist dat die last zich in dat individuele geval beduidend sterker laat voelen dan in het algemeen, hetgeen aan de

hand van de omstandigheden van het geval beoordeeld dient te worden.³

3. Drie uitspraken over de buitensporige last in de erfbelasting

De erfbelasting is een tijdstipbelasting: er wordt geheven over de verkrijging ten tijde van die verkrijging krachtens erfrecht,⁴ waarbij in beginsel de waarde in het economische verkeer in aanmerking wordt genomen.⁵ Er kunnen zich na het overlijden van de erflater echter gebeurtenissen voordoen die van invloed zijn op de waarde van hetgeen verkregen is. Een veel voorkomende situatie betreft de koers van geërfde effecten, die na het overlijden van de erflater blijft muteren.

Bij een waardedaling, zeker indien die zich buiten de invloed van de erfgenaam voordoet, kan de erfgenaam van mening zijn dat hier bij het opleggen van de aanslag erfbelasting rekening mee gehouden moet worden. In deze paragraaf bespreek ik aan de hand van een drietal uitspraken in hoeverre de rechter bereid lijkt om hierin mee te gaan.

3.1 De brandstichtende mede-erfgenaam⁶

De eerste uitspraak heeft betrekking op een redelijk uitzonderlijke situatie: moeder overleed, met achterlating van drie kinderen als erfgenaam, ieder voor 1/3. Een van de kinderen stichtte brand in een tot de nalatenschap behorende woning, als gevolg waarvan deze afbrandde. De resulterende schade werd niet gedekt door de verzekeringsmaatschappij. De woning werd uiteindelijk voor een fractie van de oorspronkelijke

1. HR 3 april 2009, ECLI:NL:HR:2009:BC2816, BNB 2009/268, r.o. 3.8.1.

2. HR 12 augustus 2011, ECLI:NL:HR:2011:BR4868, BNB 2011/248, r.o. 3.3.3.

3. O.a. HR 6 april 2018, ECLI:NL:HR:2018:511, BNB 2018/137, r.o. 3.2.

4. Artikel 1 lid 1 SW.

5. Artikel 21 SW.

6. Rechtbank Gelderland 21 februari 2022, ECLI:NL:RBGEL:2022:896, V-N 2022/25.11.

waarde verkocht aan een derde, met als gevolg dat, de verkoopprijs in aanmerking nemend, het saldo van baten en schulden van de nalatenschap negatief werd.

Op de dag van overlijden van de erflaatster was echter sprake van een positief saldo, hetgeen door de inspecteur conform de systematiek van de Successiewet als uitgangspunt werd genomen bij de oplegging van de aanslagen erfbelasting. De procedure betreft de aanslag van de broer van de brandstichtende erfgenaam, die in de kern van mening is dat de aanslag op nihil moet worden gesteld. Hij doet daarbij een beroep op de aanwezigheid van een individuele en buitensporige last in de zin van artikel 1 EP EVRM.

De rechtbank oordeelt dat daar in casu inderdaad sprake van is, aangezien de situatie van het geval, waarbij de waarde van een vermogensbestanddeel van de nalatenschap door brandstichting voor een groot deel teniet is gedaan, uitzonderlijk is. Ook weegt de rechtbank mee dat verhaal van de schade op de brandstichter niet mogelijk is, terwijl de schade evenmin vergoed wordt door de verzekeringsmaatschappij. Als gevolg daarvan is aannemelijk dat de belastingplichtige geen middelen uit de nalatenschap zal krijgen waarmee de erfbelasting voldaan kan worden, alsmede dat de uiteindelijke verkrijging nihil zal bedragen. De rechtbank stelt de belastbare verkrijging vast op nihil.

In deze zaak loopt het derhalve goed af voor de erfgenaam, althans in fiscale zin, maar de omstandigheden die daartoe geleid hebben zijn zowel zeer specifiek als extreem in hun (financiële) gevolgen.

3.2 De gokkende executeur⁷

Ook de tweede uitspraak betreft een behoorlijk onfortuinlijke erfgenaam: een dochter is enig erfgename van haar vader. Vader heeft zijn stiefzoon tot executeur benoemd, die echter weinig van zich laat horen. Belanghebbende heeft behoorlijk wat moeite gedaan om informatie en een voorschot op haar erfenis te verkrijgen en heeft hiertoe meerdere rechtszaken gevoerd, maar zonder resultaat. Uiteindelijk verzoekt de erfgename om het faillissement van de executeur, waarbij zij haar vorderingen indient als concurrente crediteur. De curator laat na enige tijd weten dat concurrente crediteuren niets zullen ontvangen. In een strafzaak tegen de executeur, naar aanleiding van een aangifte wegens verduistering door de erfgename, komt naar voren dat de executeur de gehele erfenis vergokt heeft.

Per saldo heeft de erfgename derhalve niets van haar erfdeel ontvangen. De inspecteur heeft

echter wel een aanslag opgelegd naar de geschatte omvang van het vermogen van de erflater op het moment van diens overlijden. De erfgename beroept zich onder meer op strijdigheid hiervan met artikel 1 EP EVRM. De rechtbank wijst dit beroep af, maar hof Den Haag oordeelt anders.

Het hof weegt in zijn beoordeling of sprake is van een individuele en buitensporige last een aantal aspecten mee:

- De erfgename is voor haar levensonderhoud afhankelijk van een uitkering op grond van de Participatiewet en zij beschikt niet over enig vermogen;
- Zij heeft al het mogelijke gedaan om inzage te krijgen in de omvang van de nalatenschap en de verkrijging daarvan;
- Met aan zekerheid grenzende waarschijnlijkheid zal de erfgename niets ontvangen uit de nalatenschap. Gezien de omstandigheden die in dit geval spelen, zal zich geen draagkrachtvermeerdering voordoen, waaruit de erfgename de verschuldigde belasting kan voldoen.

Het hof overweegt vervolgens dat de erfgename in ernstige mate getroffen wordt door de heffing van erfbelasting, alsmede dat zij deze belasting niet uit overig vermogen kan voldoen en dat haar inkomen door voldoening van de erfbelasting onder de armoedegrens zou dalen. Het door de inspecteur aangevoerde argument dat de ontvanger de belasting mogelijk zal kwijtschelden wordt door het hof ter zijde geschoven, omdat de enkele mogelijkheid van kwijtschelding onvoldoende is voor het oordeel dat geen sprake is van een individuele en buitensporige last.⁸ Het hof biedt rechtsherstel door de aanslag erfbelasting te verminderen tot nihil.

Ook voor deze erfgenaam loopt het uiteindelijk in fiscale zin dus goed af. Deze uitspraak illustreert mijns inziens evenwel dat de lat voor het

7. Hof Den Haag 25 mei 2022, ECLI:NL:GHDHA:2022:906, V-N 2022/41.12.

8. Vergelijk ook HR 6 april 2018, ECLI:NL:HR:2018:511, r.o. 3.4.8.

aannemen van een individuele en buitensporige last behoorlijk hoog ligt. De overwegingen van het hof betreffende de persoonlijke vermogens- en inkomenspositie van de erfgename suggereren althans dat het oordeel anders uit had kunnen vallen, indien de erfenis weliswaar verloren was gegaan, maar de erfgename over voldoende eigen vermogen had beschikt om desalniettemin de aanslag te voldoen. Het hof geeft hiermee naar ik aanneem invulling aan het criterium dat de last die zich voordoet in het individuele geval van deze erfgename zwaarder weegt dan dat in het algemeen het geval zou zijn.

3.3 De in waarde gedaalde effecten⁹

De derde uitspraak heeft betrekking op een situatie die zich aanmerkelijk vaker voor zal doen dan de vorige twee: tot de nalatenschap behorende effecten die in waarde dalen.

De erflaatster is in dit geval een tante, die haar twee neven tot erfgenaam heeft benoemd. Tot de nalatenschap behoort onder meer een effectenportefeuille, die op de dag voorafgaand aan het overlijden¹⁰ een waarde had van € 1.472.935. De neven geven kort na het overlijden van tante de bank opdracht tot liquidatie van de effectenportefeuille, hetgeen de bank gefaseerd over een periode van een aantal maanden doet. Het per saldo gerealiseerde bedrag is € 1.255.679, oftewel significant minder dan de waarde van de effecten op het moment van overlijden van tante.

Voor de rechtbank beroepen de neven zich (onder meer) op de aanwezigheid van een individuele en buitensporige last. De rechtbank overweegt in dit kader allereerst het uitgangspunt van het heffen van erfbelasting naar de waarde op het moment van overlijden in het algemeen, maar is van oordeel dat de wetgever daarmee niet de hem toekomende ruime beoordelingsmarge heeft overschreden. In relatie tot de individuele en buitensporige last is de rechtbank daarnaast van oordeel dat deze zich in dit geval niet voordoet. Daartoe wordt onder meer overwogen dat het dalen van de waarde van effecten na de overlijdensdatum niet uitzonderlijk is, alsmede dat de lagere opbrengst mede het gevolg is van de keuze van de erfgenamen zelf, om direct tot liquidatie van de effectenportefeuille over te gaan.

Voor deze erfgenamen loopt het derhalve minder goed af. Dat lijkt mij overigens ook terecht: zelfs met de waardedaling die zich in casu had voorgedaan, resteerde nog een significante verkrijging, waarbij de effectieve belastingdruk van 44,22% ook niet heel sterk afwijkt van het toptarief voor de erfbelasting in derdenverhoudingen. Nog los van het aspect van de eigen invloed van

de erfgenamen op het gerealiseerde resultaat, is dit ook een significant gunstiger positie dan die van de erfgenamen in de eerste twee besproken zaken.

3.4 Beschouwing

Het uitgangspunt is *lex dura, sed lex*: de erfbelasting is een tijdstipbelasting en met gebeurtenissen na het moment van overlijden wordt in beginsel geen rekening gehouden bij het bepalen van de verschuldigde belasting. Uit de besproken uitspraken komt evenwel het beeld naar voren dat de belastingrechter bereid is om in de context van de erfbelasting de aanwezigheid van een individuele en buitensporige last te erkennen, maar dat het daarbij moet gaan om behoorlijk uitzonderlijke situaties, waardoor de belastingplichtige in hoge mate getroffen wordt.

De eerste twee uitspraken betreffen gevallen die zich – gelukkig – maar sporadisch voor zullen doen. In de derde zaak, die betrekking heeft op een situatie die veel vaker zal spelen, werd een individuele en buitensporige last niet aanwezig geacht. Er zijn echter belangrijke verschillen, die mijns inziens het verschil in uitkomst verklaren: (i) de frequentie waarin de laatste situatie zich voor zal doen, (ii) de einduitkomst voor de erfgenamen, die weliswaar een kleiner bedrag overhielden dan zij in eerste instantie dachten, maar niet hun gehele verkrijging – en daarmee middelen om belasting te betalen – in rook zagen opgaan, en (iii) de invloed van het eigen handelen van deze erfgenamen in plaats van een situatie geheel veroorzaakt door externe factoren, die hen slechts overkwam.

De uitspraak van hof Den Haag suggereert ten slotte dat ook de eigen inkomens- en vermogenspositie van de erfgenaam een factor is die meegewogen dient te worden in de beoordeling of sprake is van een individuele en buitensporige last. Rechtbank Gelderland weegt dit element evenwel niet merkbaar mee in zijn oordeel in de eerste zaak.

9. Rechtbank Zeeland-West-Brabant 24 april 2023, ECLI:NL:RBZWB:2023:2818.

10. Artikel 21 lid 3 SW.

4. Conclusie

Kortom, hoewel in specifieke gevallen een beroep op artikel 1 EP EVRM en de aanwezigheid van een individuele en buitensporige last soelaas biedt, zal in de meeste gevallen de hoofdregel van toepassing blijven: met gebeurtenissen die zich voordoen na het overlijden van de erflater wordt geen rekening gehouden.

Deze uitkomst kan onrechtvaardig aanvoelen. Men moet evenwel bedenken dat dit principe

twee kanten opgaat: indien de erfenis bestaat uit effecten die in de week na overlijden van de erflater in waarde verdubbelen, blijft de aanslag erfbelasting gebaseerd op de koers per datum van overlijden. Er zullen vermoedelijk weinig erfgenamen zijn die in die situatie van mening zijn dat zij voor een hogere waarde aangeslagen moeten worden.

Prof. dr. A.E. de Leeuw*

* Bijzonder hoogleraar estate planning verbonden aan de Vrije Universiteit Amsterdam en daarnaast als belastingadviseur/estate planner verbonden aan Loyens & Loeff NV te Amsterdam.
(arianne.de.leeuw@loyensloeff.com)